

Kříž – znamení naší spásy

Cyklus II. „Žijeme s církví“, katecheze 16.

Materiál vytvořilo © Katechetické středisko AP 2022 (Lenka Jeřábková)

Cíl:

Děti se seznámí, případně si zopakují, co znamená symbol kříže pro křesťany. Ví, co znamená pojem symbol, rozlišuje mezi běžnými a křesťanskými symboly a zná význam některých z nich. Umí udělat velký i malý kříž, zná kontext jejich použití i význam. Aplikují tyto vědomosti a dovednosti na předchozí poznatky o Ježíšově příběhu z předešlého roku, případně na své znalosti o liturgii a sakrálním prostoru. Uvědomují si význam kříže v kontextu Ježíšova života a dějin spásy a dokáže je přiměřeně vysvětlit a interpretovat. Promítají tento význam i do osobního vztahu k Bohu a jsou si vědomy kříže jako prostředku vlastní spásy.

Seznam použitých materiálů a literatury:

Tomáš Cyril Havel, Eva Muroňová (eds.) Kříž života. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2010.

Lesley Pinchbecková. Hry trochu jinak. Praha: Samuel, 2007.

Kříž – znamení života. Duha č. 14, ročník 2015/2016.

Já jsem tady a zpívám: zpěvník s CD. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2010.

<https://zpevník.proscholy.cz/>

<https://www.deti.vira.cz/>

Pomůcky ke katechezi:

- Připravené texty (notové záznamy) písní k **úvodní modlitbě**, pokud je potřeba je využít;
- Pomůcka „Jak se projevila Boží láska“ k **úvodní aktivitě**, podle potřeba magnetická tabule + magnety;
- **Pro katechezi:**
 - Varianta 1: Kartičky Ostatní symboly a Křesťanské symboly z přílohy;
 - Varianta 2: Kříž přiměřené velikosti, šátek / koš na jeho ukrytí.
- **K doplňkovým aktivitám:**
 - Najděte kříž: mapa okolí v případě využití druhé aktivity;
 - Kříž má různé tvary: list „Typy křížů“ z přílohy pomůcky;
 - Vyrábíme kříž: výtvarné potřeby dle zvolené aktivity (viz návod v příslušné části metodiky);
 - Hra „Veršové posezení“: biblický verš přepsaný na pruhu papíru, nůžky, židle.

Vlastní poznámky ke katechezi:

Scénář:

Úvodní – **DOPORUČENÁ** – aktivita (cca 15 minut)

Modlitba či zahájení setkání dle zvyklostí skupiny, přičemž lze využít i vhodné písně. Z našich výběrů doporučujeme:

- Až na kříž (MH 16, <https://zpevník.proscholy.cz/pisen/1161/az-na-kriz>)
- Pod tvým křížem (MH 194, <https://zpevník.proscholy.cz/pisen/778/pod-tvym-krizem>)
- *Písně Kříž je spásy znamení a Strome kříže, které najdete v příloze.*

Aktivita s luštěním „Jak se projevila Boží láska“ (pomůcka Jak se projevila Boží láska – tvar kříže vystříháme a rozdělíme podle linek na kolmé sloupce). Cílem aktivity je získat citát z Janova evangelia, který můžeme využít později k objasnění toho, co znamená kříž pro naši spásu. Pomůcku vytiskneme pokud možno na formát A3, aby se dětem pohodlněji skládala.

- *Připravíme magnetickou tabuli a magnety, případně pomůcku rozložíme na stůl, aby všichni měli k aktivitě přístup. Papírové pruhy zamícháme a vyzveme děti, aby si vyzkoušely skutečně náročný úkol a zkusily pruhy sestavit tak, aby mohly přečíst smysluplný text. Většinou brzy přijdou na to, že pruhy jsou delší a kratší, tedy musí začít delšími. Když je kříž s textem sestaven, společně si úryvek přečteme a doplníme, kde jej v evangeliích děti najdou (Jan 3,16).*

Upozorníme děti na to, aby si dobře všimly, jaký tvar sestavené pruhy mají. Citát s ním souvisí a my se můžeme nyní zamyslet nad tím, jak.

Úvodní hra.

Křížová honěná. Hra obsahuje prvek potenciálního sebeobětování; jmenuje se tak proto, že kdo v jejím průběhu chce zachránit kamaráda, aby nedostal babu, musí zkřížit cestu pronásledovateli. **Záchrana pomocí symbolu kříže / křížení** může pomoci uvést děti do tématu setkání.

Hraje se jako klasická honěná; když však ten, kdo má babu, někoho honí a jinému hráči se povede proběhnout mezi pronásledovatelem a jeho kořistí, musí „baba“ honit toho, kdo před ním proběhl. Jakmile mezi pronásledovatelem a pronásledovaným opět vznikne dostatečný prostor, může to další hráč zopakovat.

Myšlenka spočívá v tom, že všichni **hráči spolupracují, aby „zůstali naživu“**. V praxi „křížový běžec“ často svoje možnosti špatně odhadne a dostane babu sám. Hraje se buď jako vylučovací hra, nebo tak, že každý kdo dostane babu, honí v příštím kole ostatní.

Po skončení hry můžeme děti do tématu uvést následovně: *„Když jsme teď hráli, bylo možné kamaráda zachránit jenom jedním způsobem. Co jste museli udělat? (Zkřížit druhému cestu). Znak kříže mohl tedy každému pomoci. Pojďme se na něj podívat trochu podrobněji.“*

*Kříž – znamení naší spásy (cca 25 minut)***Varianta 1: Kříž: symbol – znamení**

V prvním kroku zkusíme dětem objasnit pojem symbol – znamení. Sedneme si s dětmi do kruhu a položíme otázku, jestli **vědí, co to symbol je**. (Předpokládáme odpověď, že je to například nějaký zjednodušený obrázek, který na něco poukazuje. Není třeba, aby zazněla, vyplyne případně z další aktivity).

Pokud děti **nevědí, co symbol je**, použijeme **kartičky Ostatní symboly**, které najdeme v příloze, a ptáme se dětí, zdali tyto obrázky už někdy viděly, případně jestli vědí, o čem je informují. Z toho vyvodíme definici symbolu (viz následující odstavec).

Pokud děti **vědí, co symbol je**, pokračujeme v **brainstormingu**: *Znáte nějaké symboly něčeho?* Poté necháme děti jmenovat co největší počet symbolů, dbáme ale na to, aby se neobjevovaly pokud možno symboly křesťanské. Otázku proto můžeme doplnit o omezující podmínku, např. *Vyjmenujte symboly, které najdete cestou do školy / v dopravních prostředcích / na ulici* atd. V závěru aktivity shrneme: symbol je zobrazení, které označuje něco většího, než co sám ukazuje.

Dále se zeptáme, jestli i my **křesťané máme nějaká podobná zobrazení**. Zde už vynecháme brainstorming a **ukazujeme postupně kartičky** ze souboru **Křesťanské symboly**, kdy necháváme děti odhadovat, co symbolizují, případně podáváme výklad. Znamení kříže necháme v hromádce až jako poslední. Když ho ukazujeme, komentujeme: *Nejdůležitějším znamením je kříž*.

Varianta 2: Povídejme si o kříži

V druhé variantě využíváme možnosti **vyprávění, vlastní reflexe**. Usadíme se do kruhu a doprostřed umístíme kříž zabalený v látce, vložený v koši či jinak skrytý tak, aby nebyl viditelný. Vyzveme jednoho účastníka, aby šel doprostřed a tento předmět v tichosti ohmatl. Jeho úkolem pak je jít k dalšímu a do dlaně mu nakreslit, **co si myslí, že se v balíčku / koši skrývá**. Ten pak tuto „zprávu“ stejným způsobem naznačí sousedovi, až se dostane ke všem.

Pak účastníky vyzveme, aby se **zamysleli nad tím**, jak by se to, **co se skrývá uprostřed, dalo naznačit jinak** – ale jen v duchu. Po chvíli to může ten, kdo chce, předvést; na závěr kříž vyjmeme a ponecháme si ho u sebe.

Můžeme pak s dětmi hovořit na následující témata (kříž si můžeme předávat – hovoří jen ten, kdo ho má v ruce):

- Na jaký kříž v životě si nejvíc vzpomínáme?
- Kde jsme ho viděli?
- Proč si na něj vzpomínáme – co nás na něm zaujalo?

Celou diskusi uzavřeme: *Vidíte, že každý z nás už viděl mnoho křížů a že je to znamení, které křesťané používají asi nejvíce. Je tedy pro ně to nejdůležitější*

Společný závěr pro obě varianty:

V závěru se děti ptáme: ***Proč je pro nás právě tohle znamení důležité?*** Necháme děti formulovat názory, které pak shrneme: Na kříži za nás zemřel Ježíš, aby nás spasil a přivedl zpátky ke svému Otci.

Na závěr s dětmi zopakujeme, co vyjadřujeme tím, že **děláme znamení kříže**, a co **znamenají slova, která přitom říkáme**. Děti, které to umí, to mohou ve dvojicích učit děti, které znamení kříže umí méně. Postupovat můžeme podle následujících bodů:

- Kdo používá znamení kříže, hlásí se k Ježíši. Proto je to nejdůležitější znamení, které používáme v modlitbě.
- **Velký kříž.** Nejdříve ho dětem sami předvedeme, poté se ptáme: *Kdy tohle znamení používáme?* Necháme děti odpovídat a poté vysvětlíme: *Je to nejkratší způsob, jak vyznáme, že věříme v trojjediného Boha. Uvědomujeme si Boží přítomnost, prosíme Boha o sílu a o ochranu. Když ho děláme, můžeme se také modlit: Bože, buď nade mnou, abys mi žehnal, buď ve mně, abys mne posiloval, buď kolem mne, abys mne vedl* (spojíme tuto modlitbu opět se znamením kříže).
- **Malý kříž.** Nejdříve ho dětem sami předvedeme, poté se znovu ptáme: *Kdy tohle znamení používáme?* Necháme děti odpovídat a poté vysvětlíme: *Tímto způsobem žehnáme jeden druhému a vyprošujeme si tak navzájem, aby nás Bůh provázel. Při mši svaté patří toto znamení před čtení evangelia. Vyjadřujeme tak, že chceme, aby Bůh byl v našich myšlenkách, v řeči a v srdci.*

Závěrečná aktivita (cca 10 minut)

Závěrečné shrnutí se mohou pokusit udělat samy děti. Otázku ***Proč je znamení kříže pro nás důležité*** jsme už zodpověděli, ale je důležité, aby odpověď děti uměly zformulovat samy. Doprostřed můžeme postavit „učitelskou židli“, a kdo si troufá, posadí se na ni a pokusí se ostatním otázku zodpovědět. Ti mu mohou pomoci kladením vlastních otázek.

Jako poslední se na ni můžeme posadit my a **zakončit**: *Kříž upozorňuje na nejdůležitější událost křesťanské víry, na Ježíšovu smrt a zmrtvýchvstání. Najdeme ho často v kostele, kde se tato událost při slavení eucharistie zpřítomňuje a je také místem, kde ve svátostech, kterými křesťané slaví svou víru, přijímají plody této události i pro svůj život. Kříž vyjadřuje, že ve smrti Božího Syna vidíme naději života s Bohem pro každého člověka.*

Modlitba dle zvyklostí skupiny.

Rozdání zápisových listů a zakončení setkání.

Případné doplňkové alternativy ke scénáři:

Najděte kříž

- S dětmi můžeme vést i **volný rozhovor**, jestli mají doma kříž, příp. jaký je. Děti jej mohou nakreslit, příp. do příští hodiny vyfotit a přinést ukázat.
- Děti mohou do předem připravené zvětšené mapy okolí **zakreslit polohy nejbližších křížů** v krajině (u cest, na domech, v kapličkách apod.). Při následujícím setkání se můžeme sdílet, které kříže objevily, případně k nim podniknout „minipout“.

Kříž má různé tvary

Děti zpravidla znají pouze jeden tvar kříže – tzv. latinský, který je v našich kostelích běžný. Mohou se však naučit rozlišovat i další typy; k tomu poslouží list Typy křížů (Duha č. 14, 2015/2016) v příloze. Kartičky nejdřív rozstříháme, případně předem zalaminujeme. Dětem ukážeme nejdříve jednotlivé tvary ve spojení s názvem a můžeme přidat vysvětlení podle následujícího seznamu:

- **Latinský kříž.** Nejběžnější typ, který v naší západní (latinské) církvi známe. Jeho tři horní ramena jsou stejně dlouhá a kratší než rameno dolní. Jako kříž utrpení Páně tvoří půdorys románských a gotických kostelů.
- **Řecký kříž.** Má všechna ramena stejně dlouhá. Půdorys tohoto tvaru má mnoho byzantsko-syrských staveb. Užívá jej obvykle východní církev.
- **Ondřejský kříž.** Je ve tvaru písmene X; podle legendy byl na podobném ukřižován apoštol Ondřej.
- **Keltský kříž.** Rovnoramenný kříž, jehož střed obepíná kruh, který v keltské mytologii symbolizoval slunce. Sv. Patrik, apoštol Irska, údajně tyto symboly propojil, aby pohanským Keltům ukázal důležitost symbolu kříže skrze životodárné vlastnosti slunce.
- **Labarum (Kristův monogram).** Labarum je původně římská vojenská standarta a jeden z nejčastějších křesťanských symbolů prvotní církve. Jedná se o složeninu dvou písmen: X a P. XP přeloženo z řecké abecedy je naše C(h) a R, což je začátek jména Christos neboli spasitel. Mívá mnoho forem a ozdobných prvků.
- **Koptský kříž.** Též Nilský kříž (Anch, crux ansata) je jeden z hlavních symbolů starého Egypta. Byl proto používán i prvními křesťany v Egyptě, Kopty. Ti ho zobrazovali v původní podobě, ale také v mnoha variantách. Později byla k zobrazení přidávána také řecká písmena alfa a omega, podobně jako na Kristově monogramu
- **Pravoslavný kříž.** Pravoslavný kříž má na svislé ose dvě vodorovná břevna a pod spodním vodorovným břevnem je ještě jedno kratší břevno šikmé. Vrchní břevno je určeno pro nápis Ježíš Nazaretský, Král Židů. Prostřední břevno slouží jako místo pro Kristovy rozpažené ruce. Spodní břevno pravoslavného kříže je určeno pod Kristovy nohy, které jsou přibity každá zvlášť. Toto spodní břevno je mírně nakloněno. Jeho spodní konec má ukazovat do pekel a vrchní do nebe.
- **Antonínský kříž.** Kříž sv. Antonína, někdy též kříž tau či crux commissa. Má tvar písmene T a v této podobě jej nejčastěji využívali Římané pro popravy.

Poté můžeme názvy a vyobrazení zamíchat a děti je mohou zkusit složit, případně si ověřit, které zajímavosti si zapamatovaly. Pokud vytiskneme list dvakrát, můžeme soutěžit ve skupinách, nebo využít pomůcku jako pexeso.

Vyrábíme kříž

V hodině nebo doma si mohou děti vyrobit vlastní kříž. Využít můžeme **šablonu z přílohy** (soubor Kříž – šablona), kterou lze jednoduše **vybarvovat nebo dokreslovat**.

Náročnějším postupem je **koláž** nebo **mozaika**:

- Šablonu připravíme z lepenky nebo překližky, dále si připravíme lepidlo, barevné papíry, drobné korálky nebo mozaikové kamínky / sklíčka (lze získat v prodejnách výtvarných potřeb)
- Lepidlo nanese se po částech na šablonu a přilepíme natrhané či vystříhané části barevných papírů, případně tyto části posypeme korálky. V případě mozaikových částí se lepidlo nanáší na jejich zadní stranu.
- Výrobek necháme důkladně zaschnout a v horní části kříže vytvoříme otvor k zavěšení.

Vyzkoušet můžete rovněž techniku **frotáže**. Připravíme si různé tvary křížů vystřížené ze čtvrtky nebo z kartónu (lze využít zvětšené karty z listu Typy křížů), bílé papíry a mastné pastely, voskovky, uhel nebo měkkou tužku. Přes šablonu položíme bílý papír a „naplocho“ vybarvujeme – tvar kříže se pak objeví na papíru. Je třeba však dát pozor, aby se šablona nepohnula.

Hra navazující na úvodní luštění „Jak se projevila Boží láska“

Hra se v originále jmenuje „**Veršové posezení**“ a s její pomocí děti mohou **sestavovat jakýkoliv text**. Verš z luštěnky přepíšeme na pruh papíru, který z nich stočíme tak, aby text nebyl vidět.

Pás papíru na začátku rozbalíme a dětem na přibližně půl minuty ukážeme. Poté ho rozdělíme na tolik úseků, kolik je hráčů, a rozstříháme. Vedle sebe postavíme židli a na druhý konec místnosti umístíme smíchaná slova. Po odstartování musí všichni vyběhnout a každý vzít jedno slovo a poté společně verš sestavit. Pak se posadí ve správném pořadí jeden druhému na klín na společnou židli (pokud je verš delší jako v našem případě, může být kvůli bezpečnosti židlí víc a na každou si sedne příslušný počet hráčů) a každý přitom drží nad hlavou svoje slovo. Jakmile si sedne poslední, musí všichni jeden po druhém vykřiknout svoje slovo, aby zazněl úplný verš.

Hru mohou hrát i dvě družstva proti sobě, pak vítězí rychlejší. Hraje-li jen jedno družstvo, můžeme jim měřit čas a dát příležitost při opakování překonat vlastní rekord.